

УДК 165.612

Святослав Вишинський

ЦАРСТВО КІЛЬКОСТІ. ТРАДИЦІОНАЛІСТСЬКА КРИТИКА НАУКИ

У статті висвітлено проблеми критичної рецепції науки в дискурсі інтегрального традиціоналізму та філософії Консервативної революції. Автор вдається до порівняльного прочитання ідей Рене Генона і Мартіна Гайдеггера в ключі інтерпретації науково-технічного розуму як дефінітивного начала західної раціональності і західної цивілізації.

Ключові слова: інтегральний традиціоналізм, Консервативна революція, Рене Генон, Мартін Гайдеггер.

Vyshynskiy S. The Reign of Quantity. A Traditionalist Critique of Science

The article deals with the problems of critical reception of science in the discourse of integral traditionalism and the Conservative-Revolutionary philosophy. The author compares René Guénon and Martin Heidegger's ideas in the key of understanding scientific and technical reason as a defining principle of Western rationality and Western civilization. René Guénon emphasizes theoretical framework, which is the foundation of the temple of modern science and philosophy: i.e. "quantity" and quantification. The French thinker connects it with the view of emancipated and fragmentary Western man on the dead and "disenchanted" world. Appealing to the perennialist perspective, René Guénon contrasts modern immanent vision of reality with wholeness and integrity of immanent and transcendent aspects of being in traditionalism. Yet in Martin Heidegger's opinion such penetration into the depths of matter is culminated in "technics", which in this context means the character of relations between modern man and the outer world – thus technics is understood as a "destiny" of being in the way the man as being-in-the-world and the being itself dialectically manifest their essence through concealment and revelation of the hidden. Unlike works of integral traditionalists interpretation of materialism and nihilism through the prism of mythology and metaphysics by such authors as Friedrich Nietzsche, Ernst Jünger and Friedrich Jünger, Martin Heidegger, Carl Jung and Mircea Eliade return modernity to its source, representing it as a part of one history, one time, one and indivisible manifestation of the being. This means the possibility of the Conservative-Revolutionary reinterpretation of traditionalism itself – together with the new comprehension of Western rationality and its role in Tradition and Seinsgeschichte.

Key words: Tradition, modernity, integral traditionalism, Conservative Revolution, René Guénon, Martin Heidegger.

Вышинский С. Царство количества. Традиционалистская критика науки

В статье освещены проблемы критической рецепции науки в дискурсе интегрального традиционализма и философии Консервативной революции. Автор обращается к сравнительному прочтению идей Рене Генона и Мартина Хайдеггера в ключе интерпретации научно-технического разума как дефинитивного начала западной рациональности и западной цивилизации.

Ключевые слова: интегральный традиционализм, Консервативная революция, Рене Генон, Мартин Хайдеггер.

Стаття присвячена порівнянню рецепції науки школою інтегрального традиціоналізму (Рене Генон, Ананда Кумарасвами, Юліус Евола, Тітус Буркхардт, Фрітьоф Шуон) та філософією "Консервативної Революції" (Освальд Шпенглер, Ганс Фраер, Карл Шмітт, Ернст та Фрідріх Юнгери і, з певними зауваженнями, Мартін Гайдеггер) як знаковими ідейними течіями середини ХХ ст., зосередженими на докорінній ревізії модерну. Відомі своєю надкритичною налаштованістю до просвітницького проекту, обидва філософські напрями, попри базову спорідненість, по-різному оцінюють фактичний інструментарій західної цивілізації, отриманий у спадок від Нового часу – з одного боку, ставлячи під сумнів технократію і домінацію раціоцентричної науки, традиціоналісти та консервативні революціонери з різним ступенем радикалізму закликають від них відмовлятися, а відтак фактично пропонують два відмінні консервативні проекти для майбутньої Європи.

Обидва підходи, попри свою актуальність, залишаються непропорційно вивченими в сучасній філософії – не зважаючи на велику увагу, яку до цієї проблематики привернули Освальд Шпенглер та Мартін Гайдеггер, а також Ернст Юнгер, чия праця "Робітник. Панування і гештальт" [12] (1932) справила значне враження на засновника фундаментальної онтології, чи його брат Фрідріх Юнгер, чия книга "Досконалість техніки" [11] (1946), написана ще до поч. II Світової війни, на десятиліття випередила філософську дискусію на цю тему, практично нерозглянутими в академічному середовищі залишаються теорії їхніх сучасників із середовища традиціоналістів. У цьому матеріалі йтиметься першочергово про французького мислителя Рене Генона, чия критика західного раціоналізму і "профанічної" науки [1, с. 45] торкнулась самих витоків модерну, і таким чином на декілька кроків попередила пізніші постмодернові ревізії новочасної раціональності.

Виходячи із загальної критичної настанови щодо Нового часу, Рене Генон виокремлює теоретичний каркас, на якому зведено храм науки та філософії модерну: а саме “кількість”, квантифікацію, з якими він отождено погляд емансипованої, фрагментарної західної людини на мертвий, “розчаклований” світ [13, с. 105]. У своїй роботі “Царство кількості і знаки часу” [2] (1945) основоположник інтегрального традиціоналізму виніс концепт кількості у центр розгляду та оцінки гносеологічного базису модерну, розуміючи під кількісним сприйняттям реальності засадничу рису сучасного світогляду, який зводить як картину дійсності, так і методи її пізнання до кількісного співвідношення, атомізації, підрахунку та нівеляції якісних розрізень, що для філософії традиціоналізму рівноцінно опануванню чистого матеріалізму. Визнаючи на основі томістських тез кількість як фундаментальний метафізичний атрибут рівня прояву *materia secunda*, субстанції [2, с. 13], Рене Генон протиставляє його підпорядковуючому принципу есенції, корельованій з ідеєю якості, атрибутивності і видових розрізень, сутність яких традиційна доктрина вбачає виключно в якісній площині. Водночас ідеї науки про можливість кількісного опису реальності за допомогою профанних математичних методів, неправомірне зведення будь-яких проявів дійсності до суми матеріальних чинників (марксистська теорія про тотальність матерії та її діалектичну “гру” самої з собою) – результують нівеляцією якісних розрізень у самому людському житті, соціальним егалітаризмом, “гіпердемократією” [8, с. 20], а також атомізмом економіки, конвертацією цінностей у бездушні кількісні грошові еквіваленти. Подібний підхід, за традиціоналізмом, визначається відмовою від сакральної ідеї про божественне Ціле, а отже, і відкиданням якісної ієрархії, що структурує єдиний світ відповідно до наближеності до метафізичного Першопринципу. Таким чином, монізм традиційної думки протистоїть монізму профанних наук саме в якісному ключі, визначаючи субстанційну єдність як матерії, так і ідеальних планів реальності в чітко ієрархічному – а отже, фундаментальному ключі, за якого всі можливі вектори пізнання радіально зводяться до свого начала, відображаючись у єдиному та багатопроявному міфологічному наративі, яким описана водночас уся реальність і різні її модуси, принципово звідні одне до одного згідно з власною приналежністю до сакрального Цілого. На противагу такої статико-циклічної моделі в добу Нового часу, засновуючись на монотеїстичній есхатології та здобутках античної раціональної філософії, постає модернова лінійна модель, за якої сумнів про абсолютний Центр перетворює саме пізнання в безмежно невизначений процес, позбавлений чітких орієнтирів, будучи заснованим виключно на фундаменті *ratio* – тоді як світ феноменальний перетворюється у сферу безкінечного пізнання, не структурований жодними міфологічними орієнтирами, абсолютну роль яких ситуативно підмінюють наукові теорії, гіпотези і закони, в котрих віддзеркалюється принципова відкритість та незавершеність науково-технічного розуму, його спрямованість до Ніщо як своєрідний пошук “утраченого Раю” Традиції. Вслід за Рене Геноном ми можемо погодитись, що, облаштовуючи царство модерну, людство входить у сферу відносності, заснованої на суб’єктивності головного критерію філософського і наукового пошуку – плинної “очеретини” [10, с. 16], що з нею Мартін Гайдеггер порівнює емансиповану людську істоту в її спробі осягнення істини.

Становлення на цьому ґрунті уніфікованого промислово-технічного виробництва, економізація всіх сфер життя, серійне книгодрукування як гомогенізація текстів, засновані на втраті числами сакральних смислів та їхньої якісної диференціації – поступово призводять до тотального перевороту цінностей і “перерахунку” дійсності у пласку двовимірну площину Сучасності, егалітарно зрівнявши не тільки людину, цінності та соціальні інституції до показної рівності – але й найглибінніші уявлення про природу самої реальності – і відповідні стратегії стосовно її пізнання під скальпелем науки. Результатом цього стала поступова демонізація та винесення на маргінес гуманітарних залишків попередньої, якісно-орієнтованої парадигми премодерну (“Традиції” з великої літери), відмова їм у праві на онтологічну та гносеологічну легітимність, їхнє систематичне висміювання як продуктів міфологічної “фантазії” та “нерозвиненості” людини з традиційним світоглядом, що, за Рене Геноном, остаточно утвердило домінацію профанного “царства кількості” як знаку входження людства в епоху Темних віків [1, с. 15]. У перспективі традиціоналізму одним із фінальних наслідків такого онтологічного розщеплення виглядає неоднозначна філософія Фрідріха Ніцше з його тотальною критикою будь-якої трансцендентності [7]. Такий підхід став можливий саме як результат першочергового розщеплення реальності на “ідеальне” та “матеріальне” (критика Фрідріхом Ніцше Платона як “симптому загибелі” в “Сутінках кумирів” [6, с. 126]), доведений до краю середньовічною християнською філософією і який призвів до витіснення духовного спочатку у сферу чисто раціонального, а потім і до його спростування як “недоведеного” в емпіричному досвіді, отожденому з чистою матеріальністю, об’єктивованою науковим пізнанням. Відповідь Фрідріха Ніцше в деякому сенсі виявилась парадоксально близькою до традиціоналістських (і пізніших гайдеггерівських інтенцій) – і в той же час фундаментально відділеною від нього негативним спадком історії, який з необхідністю афектував і самого німецького мислителя, і який, відповідно, піддав модерн критиці з позиції втраченого минулого і невизначеності майбутнього, тоді як традиціоналізм – з позиції вічного минулого та ефемерності майбутнього. Цілісність та єдність імманентного та трансцендентного у візії традиціоналізму до поч. ХХ ст. змінилась модерновим поглядом на дійсність як на цілісність самого лиш імманентного.

Знаком такої обезбоженої реальності виступає нова картина суцільної атомізації, уявлення про кількісну гомогенність світу, вираженому найбільш очевидно в атомістських фізичних теоріях: "...Сучасні фізики у своєму зусиллі звести якість до кількості, прийшли через деякого роду логічну помилку до змішування одного й другого та, внаслідок цього, до приписування самої якості до їхньої "матерії" як такої, що до неї вони зводять усяку реальність..." [2, с. 18]. На думку традиціоналістів, найбільш тонкого вираження така підміна в модерновій науці зазнала на рівні самого її методологічного інструментарію – у зведенні пізнання до чисто експериментального та спекулятивно-математичного рівня, виміру дійсності "профанними" засобами нової математики, в рамках якої будь-який феномен може бути конвертований у низку співвідношень "гомогенних" чисел, так само десакралізованих, як і дійсність, що ними описується і на їх мову конвертується. Розглядаючи еволюцію в історії філософії понять "форма", "субстанція", "есенція" і власне "матерія", Рене Генон проводить розрізнення між якісною та кількісною природою числа, остання з яких стала виключним пріоритетом модернової науки з причини її цілковитої орієнтації на вивчення сфери даного в чуттєвому досвіді: "...Коли святий Фома Аквінський говорить, що *"numerus stat ex parte materiae"* ("число почасти стає матерією"), то йдеться саме про кількісне число, і тим самим він стверджує, що кількість безпосередньо має стосунок до субстанційної сторони прояву..." [2, с. 13]. Російський дослідник Александр Дугін назвав цю мутацію сакральної математики [4, с. 91–92] її перетворенням на "чорну" математику [3, с. 448], тобто інструмент революційного опису колись ієрархічної, священної, неоднорідної дійсності новими, "ліберальними" методами, що для світогляду традиційного могло правити за щось діаболічне. Закономірним zenітом такого проникнення в глибини матерії став феноменом "техніки", який у цьому контексті потрібно розуміти не лише як сукупність технічних засобів виробництва, але головно як характер відносин, установлених людиною в її взаємодії із зовнішнім світом – техніка таким чином, за Мартіном Гайдеггером, стає "долею" буття [9, с. 322], тим способом, яким людина – а через неї буття – являє себе у світ, виявляють свою сутність у діалектиці приховання і розкриття потаємного. Провіденціальність такого ходу речей відтворює універсальний космологічний міф, що, за Петером Козловскі, є нічим іншим, як "проривом" [5, с. 8] міфологічної підоснови розгортання "філософського епосу" [5, с. 18], який дає про себе знати у постанях, перелічених Норбертом Больцем "дезертирів" модерну [5, с. 15]: представників німецької Консервативної революції – до яких ми вважаємо логічним додати також плеяду традиціоналістів як натхненників абсолютного відчуження від Сучасності.

Концепція циклічного часу, декларована в роботах усіх мислителів традиціоналістського кола, пов'язана з темпоральним проявом різних онтологічних потенцій, стає ключем до розуміння метафізичної сутності глобальних зрушень, що захлинули європейське XX ст. Трактуючи матеріалізму крізь призму міфології та метафізики, тобто як необхідну реалізацію в останні часи нижніх, телуричних потенцій, їх виявлення у відреченні людини від вищого "божественного права", її повстанні проти сакрального, апофеозом якого стали дві світові війни як кульмінаційні точки пробудження хтонічних стихій – подібно до філософування Фрідріха Ніцше, Ернста Юнгера, Мартіна Гайдеггера, а також, у більш специфічному контексті, Карла Юнга та Мірчі Еліаде – повертають модерн у контекст міфу, представляючи його як частину єдиної історії, єдиного часу, імманентний прояв Вічності. Партикуляризація і загострення проекту людського існування, його екзистенціалізація як відрив від повноти буття виступають відтак належними та необхідними наслідками розгортання Першопринципу, а відтак, наука і техніка в ширшому сенсі є частиною онтологічної "технології" як механізму буття Єдиного через самовіддалення і новий пошук утраченого, на що у відомому фрагменті натякав і Мартін Гайдеггер. Темпоральна концепція традиціоналізму таким чином виявляється співзвучною зі спробами перегляду логіки модерну, здійсненими низкою мислителів у ключі розуміння його як часової вісі, і, враховуючи глибинний зв'язок між проявами часу і його якісною природою, надає універсальний інструмент пояснення природи всіх процесів з опорою на абсолютні метафізичні принципи, до яких звертаються Рене Генон і його послідовники, і що ми можемо вважати логічною перевагою традиціоналізму, який виявляється готовим до всеохопного розуміння як суто традиційних, так і контртрадиційних явищ (позаяк останні з необхідністю також являють себе традиційними – і, крім того, наділеними особливими есхатологічними смислами). Однак водночас, що помітно і на прикладі критики матеріалізму, індустріалізації та технократизму, подібний дистанційований підхід виявляється надто віддаленим від буденних проблем людства, залишаючись холодним вироком з недосяжних висот теоретичних спекуляцій. Своєрідна піднесеність, як водночас і відчуженість Рене Генона від сучасного йому світу, його внутрішня екзистенція поза межами модернової парадигми дозволяють традиціоналізму ширше охопити буття в його повноті та історичних зверненнях, наділяючи його виключними теоретичними достоїнствами – однак водночас така висота погляду не дозволяє традиціоналістам практично проникнутись та увійти у співдотик із дійсністю, з якою вони, зрештою, і не намагаються мати нічого спільного. Неоднозначність такої позиції інтелектуального "відлюдництва" – часто реалізованого і в соціальній площині – знімається тільки поодинокими межовими фігурами, серед яких варто виділити сучасника та постійного кореспондента Рене Генона Юліуса Еволу.

Залишаючи поза дужками нашого розгляду суперечки в царині точних наук, ми, однак, повинні порушити проблему оцінки тих процесів, що стали закономірним результатом розгортання антропоцентричної

та, з необхідністю, матеріалістичної моделі світогляду, з якою ми однозначно ототожнюємо цивілізацію Заходу. В цьому відношенні висновки традиціоналізму, як уже зазначалося, є особливо продуктивними в огляді причин та витоків проблеми зміни статусу людини та світу, в якому вона живе і який вона перетворює при допомозі техніки – та провести аналогії між традиціоналістською критикою утилітарної цивілізації та її критикою з боку цілої плеяди консервативних мислителів ХХ ст.: Освальда Шпенглера, Хосе Ортеги-і-Гассета, Мартіна Гайдеггера, Ернста і Фрідріха Юнгера, чимало робіт яких було безпосередньо присвячено філософії науки й техніки. Однак водночас ми змушені визнати неповноту, навіть неадекватність традиціоналістської візії техніки в перспективі історії ХХ ст. – фундаментальна зорієнтованість практично всіх авторів-традиціоналістів у сферу духовного пошуку, опис релігійних форм минулого та безапеляційна критика Нового часу фактично перетворили традиціоналістський дискурс якщо не на певну інтелектуальну абстракцію, відірвану від реалій минулого століття, то, щонайменше, звели практичну цінність низки традиціоналістських ідей до нуля. Не заперечуючи теоретичної правоти Рене Генона і його послідовників в аналізі та діагнозі ситуації модерну, ми повинні визнати недостатність реалістичних рецептів щодо виходу з кризи, причиною чого потрібно вбачати радикалізм та безкомпромісність авторів, їхній погляд на світ немовби з віддаленої перспективи, що, надаючи переваги описового характеру, втім, мало допомагає у розв'язку безпосередніх проблем – до чого Рене Генон і його учні й не виявляли належного інтересу. В цьому ключі певна схожість – та одночасно відмінність, яку можна помітити між традиціоналістами й революційними консерваторами, полягає в рівні безпосередньої участі, втягнутості мислителів у вир життя, який вони покликані описувати і якому дають оцінки: якщо Рене Генон, Ананда Кумарасвами, Фрітгоф Шуон та ін. обмежуються інтелектуальним самітництвом, майже "кабінетним" відчуженням від соціально-політичної ситуації, то імена Ернста Юнгера, Освальда Шпенглера, Мартіна Гайдеггера, як і "консервативно-революційного традиціоналіста" Юліуса Еволи, тісно пов'язані з виром історичних подій ХХ ст., а тому і кінцеві висновки щодо загальної ситуації в низці пунктів суттєво різняться. Сходячись в негативній оцінці панування техніки та матеріальної стихії, консерватори, однак, приймають її як виклик – та як долю, з необхідністю підкреслюючи значення співдотику людини зі світом пробуджених нею стихій. У самому стилі висловлювань на цю тему ми можемо помітити, що зацікавлення традиціоналістів і консервативних революціонерів у проблемі матеріальності та утилітаризму співвідносяться, в деякому сенсі, таким же чином, як співвідносяться точки зору брахманів і кшатріїв – нагадуючи генонівське ж отождествлення Заходу зі сферою дії [1, с. 38], ми отримуємо додаткову вказівку на особливу близькість консервативно-революційної філософії до історичного пульсу Європи – а отже, і на його більшу "практичність", що виражається і на рівні самого теоретичного осмислення проблеми науково-технічного розуму в його вирішальній функції перетворення буття. Доповнена ж перспективою традиціоналістської метафізики, така картина починає проступати перед дослідником як перший, передуючий постмодерністській критиці, вихід за межі модерну в реконструйовану традиційно-консервативну парадигмальну альтернативу.

Література:

1. Генон Р. Кризис современного мира / Рене Генон. – М. : Арктогея, 1991. – 160 с.
2. Генон Р. Царство количества и знамения времени / Рене Генон // Царство количества и знамения времени. Очерки об индуизме. Эзотеризм Данте / Рене Генон. – М. : Беловодье, 2003. – С. 7–302.
3. Дугин А. Философия традиционализма (Лекции Нового Университета) / Александр Дугин. – М. : Арктогея-Центр, 2002. – 624 с.
4. Дугин А. Эволюция парадигмальных оснований науки / Александр Дугин. – М. : Арктогея-Центр, 2001. – 416 с.
5. Козловски П. Миф о модерне : Поэтическая философия Эрнста Юнгера / Петер Козловски. – М. : Республика, 2002. – 240 с.
6. Ницше Ф. Сумерки кумиров, или Как философствовать молотом / Фридрих Ницше // О пользе и вреде истории для жизни. Сумерки кумиров, или Как философствовать молотом. О философах. Об истине и лжи во вненравственном смысле / Фридрих Ницше. – М. : АСТ, 2005. – С. 119–222.
7. Ницше Ф. Жадания власти. Спроба переоцінки всіх цінностей / Фрідріх Ніцше // Так казав Заратустра. Жадання влади / Фрідріх Ніцше. – К. : Основи, 1993. – С. 329–414.
8. Ортега-і-Гасет Х. Бунт мас / Хосе Ортега-і-Гасет // Вибрані твори / Хосе Ортега-і-Гасет. – К. : Основи, 1994. – С. 15–139.
9. Хайдеггер М. Время и бытие. Статьи и выступления / Мартин Хайдеггер. – СПб. : Наука, 2007. – 624 с.
10. Хайдеггер М. Разговор на проселочной дороге. Избранные статьи позднего периода творчества / Мартин Хайдеггер. – М. : Высшая школа, 1991. – 192 с.
11. Юнгер Ф. Совершенство техники / Фридрих Юнгер // Совершенство техники. Машина и собственность / Фридрих Юнгер. – СПб. : Владимир Даль, 2002. – С. 11–273.
12. Юнгер Э. Рабочий. Господство и гештальт / Эрнст Юнгер // Рабочий. Господство и гештальт. Тотальная мобилизация. О боли / Эрнст Юнгер. – СПб. : Наука, 2002. – С. 55–440.
13. Weber M. The Protestant ethic and the spirit of capitalism / Max Weber. – Mineola : Dover Publications, 2003. – 294 p.

Рецензент – доктор філософських наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАНУ В. П. Загороднюк